

Резолюція 2476 (2023)¹
Попередня версія

Сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту

Парламентська асамблея

1. Крім спустошення територій та зниження інфраструктури, війна завдає тривалої шкоди людям, навколо яких та через яких вона ведеться, якою б не була їхня роль, залишаючи після себе сліди індивідуальної, колективної та родинної травми на десятиліття та наступні покоління. З лютого 2014 року Російська Федерація веде агресивну війну проти України, яку вона перезапустила 24 лютого 2022 року широкомасштабним вторгненням на територію України. У зв'язку з цим європейські лідери знову покликані вирішити – у національному та багатосторонньому масштабі – не лише сам конфлікт, а й далекосяжні негативні наслідки для суспільства внаслідок агресії однієї країни проти іншої.
2. Агресія Російської Федерації проти України призвела до масового сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, скоєного збройними силами Російської Федерації та збройними угрупованнями стосовно цивільного населення України та військовополонених українців: за підрахунками прокуратури України за 11 місяців широкомасштабного вторгнення було зафіксовано 155 випадків сексуального насильства в умовах збройного конфлікту у Київській, Харківській, Чернігівській, Донецькій, Запорізькій, Луганській та Миколаївській області. Офіційні дані не відображають весь масштаб злочинів Російської Федерації.
3. Так зване «сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту», яке насправді не пов'язане з поняттям сексуальності, є одним із звірств війни, що систематично використовується як тактика, спрямована на приниження, порушення та знищення свідомості та тіл жертв, а в багатьох випадках має на меті лишити їх в живих, щоб вони могли розповісти про це насильство, що посіє страх та зламає дух пригноблених людей. У міжнародному праві сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту вважається злочином, може бути складовою частиною геноциду та використовується як засіб етнічної чистки з метою пошкодити без можливості відновлення репродуктивний цикл «ворога» або заселити регіони «справжньою кров'ю» потенційного завойовника. Хоча жертвами є переважно жінки та дівчата, вони не є єдиними цілями; сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту менше обумовлюється ознакою статі, коли це стосується малих дітей.
4. Наразі, зокрема завдяки роботі Організації Об'єднаних Націй та ряду резолюцій її Ради безпеки, сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту більше не вважається неминучим та невід'ємним побічним продуктом війни, а явищем, якому можна запобігти та яке можна побороти спільними діями на міжнародному рівні, національними політиками захисту, суворим покаранням винуватців, розширенням прав та можливостей вразливих верств населення, а також програмами компенсацій та реабілітації постраждалих осіб.
5. Парламентська асамблея суворо засуджує сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту та підтверджує, що винні – як ті, що знаходяться на полі бою, так і ті, що займають керівні посади – мають бути притягнуті до відповідальності. Потрібні рішучі дії, щоб усунути це явище та ліквідувати його наслідки. Посилаючись на Резолюції [2120 \(2016\)](#) «Жінки в збройних силах: сприяння рівності, припинення насильства за ознакою статі» та [2450 \(2022\)](#) «Справедливість і безпека для жінок у процесі примирення», Асамблея закликає держав-учасниць у мирний час сприяти розвитку ненасильницьких, стійких

¹ *Дебати Асамблеї* від 24 січня 2023 р. (3-є засідання) (див. [Doc. 15677](#), звіт Комітету з питань рівності та недискримінації, доповідач: Петра Байр). *Текст ухвалено Асамблеєю* 24 січня 2023 р. (3-є засідання).

суспільств, заснованих на рівності та рівному доступу до прав як передумови для подолання кризи, зменшення напруги, що може перерости у відкритий конфлікт, та мінімізувати його наслідки. Вона закликає держави, які ще цього не зробили, ратифікувати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (CETS №210, «Стамбульську конвенцію»), яка, відповідно до її статті 2.3, застосовується в мирний час та в умовах збройного конфлікту, а також містить конкретні положення про жінок-мігранток та шукачок притулку, які постраждали від насильства.

6. Запобігання сексуальному насильству в умовах збройного конфлікту починається задовго до розв'язання збройного конфлікту. Таким чином, Асамблея закликає держав-учасниць та національні парламенти працювати над запобіганням у мирний час та в умовах конфлікту, зокрема шляхом:

6.1. стимулювання інклюзивного набору до збройних сил та поліції з метою забезпечення гендерного балансу і, відповідно, рівності з урахуванням гендерного фактора у просуванні по службі, діях і політиках;

6.2. запровадження або посилення підготовки співробітників поліції та армії з надання допомоги постраждалим від насильства за ознакою статі, в тому числі забезпечення безпечних місць для постраждалих осіб, щоб вони відновилися та могли розповісти про пережите, а також надання консультацій з приводу правової, медичної та психологічної допомоги. Між різними службами, в тому числі організаціями громадянського суспільства, повинна бути координація, і такі служби повинні пам'ятати про попередження повторної травматизації постраждалих;

6.3. впровадження в тих місцях, де громади досі відчувають наслідки конфлікту, особливо на території колишньої Югославії, заходи перехідного правосуддя для здійснення істотних політичних трансформацій, а також шляхом боротьби з розповідями, які прославляють воєнних злочинців, і шляхом дослідження зв'язку таких висловлювань із забороненою пропагандою війни, яка підлягає кримінальному покаранню, а також шляхом боротьби та відслідковування їх онлайн тощо;

6.4. вшанування постраждалих від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, як-от Надія Мурад – лауреат премії Вацлава Гавела та Нобелівської премії миру – які в якості послів та борців за мир і компенсації можуть залучити політичну та фінансову підтримку, одночасно підвищуючи обізнаність громадськості про дуже постраждалі регіони та людей, а також про необхідність допомогти їм і надати можливість висловитися;

6.5. визнання важливості культури як джерела змін: театр, кіно, спорт та інша культурна діяльність дійсно може змінити менталітет та сприяти мирному спільному проживанню.

7. Визнання сексуального насильства в умовах збройного конфлікту злочином проти людяності та воєнним злочином за Римським статутим Міжнародного кримінального суду дозволило переслідувати винуватців на місцях і на командних позиціях у поєднанні з іншими злочинами. З іншого боку, найоптимальніше притягувати до відповідальності конкретних винуватців на національному рівні. Як варіант, можна застосовувати універсальну юрисдикцію, і Асамблея висловлює вдячність Естонії, Німеччині, Латвії, Литві, Норвегії, Польщі, Румунії, Словацькій Республіці, Іспанії, Швеції та Швейцарії за започаткування використання універсальної юрисдикції у розслідуванні воєнних злочинів в контексті російської військової агресії проти України, або за їхні наміри це зробити, та прокурорам Франції за початок розслідування воєнних злочинів за національною юрисдикцією у тому ж контексті у справах, де громадяни Франції або резиденти виступали ймовірними постраждалими або підозрюваними. Що стосується переслідування сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, Асамблея закликає держав-учасниць:

7.1. підписати та ратифікувати Римський статут як правову основу для роботи Міжнародного кримінального суду, якщо вони досі цього не зробили;

7.2. використовувати універсальну юрисдикцію як засіб переслідування винуватців, де б вони не вчинили злочини сексуального насильства в умовах збройного конфлікту;

7.3. застосовувати положення про міжнародні злочини згідно з власними Кримінальними кодексами, які явно і неявно охоплюють скоєння сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, незалежно від присутності винуватців або постраждалих на їхній території, або вчинені на їхній території діяння, що пов'язані із злочином;

7.4. використовувати Типові законодавчі положення та рекомендації щодо розслідування та судового переслідування сексуального насильства в умовах збройного конфлікту 2021 року Офісу Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства в

умовах конфліктів для забезпечення проведення ефективних розслідувань у судах, а також з метою стимулювати організації громадянського суспільства керуватися Керівними принципами офісу прокурора Міжнародного кримінального суду та Євроюсту про документування міжнародних злочинів і порушень прав людини з метою притягнення до відповідальності;

7.5. працювати з міжнародними судами для забезпечення ефективної передачі рішень до національних органів прокуратури, в тому числі надання доступу до баз даних про збір доказів;

7.6. надавати реальну експертну і технічну підтримку разом з Асамблеєю та Радою Європи у створенні спеціального (ad hoc) міжнародного трибуналу для розслідування злочину агресії проти України, оскільки сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту є наслідком цього злочину.

8. Документування, повідомлення про злочини, збір доказів та дослідження відіграють важливу роль у розкритті злочинів та переслідуванні винних у сексуальному насильстві в умовах збройного конфлікту. Як відомо, такі злочини досить складно відслідковувати через низький рівень повідомлення про них постраждалими, які не бажають або не можуть говорити, оскільки завдана шкода може бути непомітною або її важко довести, а також через те, що інфраструктурі та послугам часто бракує умов, в яких опинилися постраждалі, зокрема у зонах військових дій, регіонах так званих «заморожених конфліктів» тощо.

9. Високо оцінюючи роботу таких громадських організацій, як Коаліція «Україна. П'ята ранку», фіналіста Премії імені Вацлава Гавела у 2022 році, яка є колективом технічних експертів, які займаються збором даних в Україні з моменту перших обстрілів Росією, Асамблея закликає держав-учасниць:

9.1. створити чіткі та безпечні процедури для повідомлень про сексуальне насильство у мирний час відповідно до положень Стамбульської конвенції з метою їх застосування до сексуального насильства в умовах збройного конфлікту;

9.2. переконатися, що постраждалим від сексуального насильства надаються безпечні місця, де вони можуть поділитися своїми історіями; що свідки отримують належний захист; що різні служби, які займаються збором доказів, використовують прийнятні для суду технічні засоби для фіксування доказів та координуються між собою, щоб не зобов'язувати свідків повторювати їхні свідчення, таким чином уникаючи повторної травматизації;

9.3. підтримувати, зокрема фінансово, розробку електронних засобів для самостійної фіксації постраждалими особами випадків насильства за ознакою статі, зокрема під час конфлікту, як-от застосунок «Backup», розроблений та випробуваний громадською організацією «Ми НЕ зброя війни» (We Are NOT Weapons Of War NGO);

9.4. переконатися, що працівники поліції навчені збирати докази на місцевому рівні без залучення вищих рівнів поліції та втручання на перших етапах судових процедур.

10. Надавати допомогу постраждалим потрібно негайно, за комплексним підходом та з урахування потреб цих осіб. З цього приводу Асамблея закликає національні органи та міжнародні організації працювати разом, щоб:

10.1. підтримати Цільовий фонд для потерпілих Міжнародного кримінального суду фінансовими внесками;

10.2. на запит передавати заморожені активи винуватців, засуджених Міжнародним кримінальним судом, Цільовому фонду для потерпілих задля фінансування компенсацій та програм для постраждалих осіб;

10.3. розробити принципи перехідного правосуддя для впровадження практик, які враховують гендерні аспекти, та забезпечення компенсацій відповідно до віку та становища постраждалих;

10.4. з огляду на усіх постраждалих осіб, які залишилися на національних територіях чи втекли від війни у своїй країні, впровадити Керівні принципи ВООЗ щодо клінічного ведення постраждалих від зґвалтування для забезпечення використання медичними закладами підходів, орієнтованих на постраждалих, та дотримання необхідних медичних протоколів, спрямованих на захист жінок від небажаної вагітності та захворювань, що передаються статевим шляхом.

11. Орієнтовані на постраждалих заходи повинні враховувати індивідуальні потреби постраждалих від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, де б вони не знаходились, а також забезпечувати доступ до інформації та переривання вагітності без перешкод. Держави повинні забезпечити доступ жінок до послуг у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я та прав шляхом:

- 11.1. надання пріоритету послугам у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я у наданні гуманітарної допомоги та допомоги біженцям;
 - 11.2. здійснення ефективних заходів для усунення обмежень та перешкод для доступу до комплексної медичної допомоги з питань сексуального та репродуктивного здоров'я, в тому числі до термінової та необхідної допомоги;
 - 11.3. посилення спроможності та готовності системи охорони здоров'я, в тому числі медичних працівників, до надання комплексної медичної допомоги з питань сексуального та репродуктивного здоров'я, орієнтованої на права людини, а також послуг із запобігання та боротьби із сексуальним та гендерно зумовленим насильством;
 - 11.4. забезпечення участі місцевих експертів та громадянського суспільства у розробці заходів надання допомоги у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я та прав;
 - 11.5. забезпечення стабільного, довгострокового фінансування та гнучкої підтримки національних систем охорони здоров'я з метою розробки програм у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я та прав, надання послуг та захисту інтересів, щоб подолати систематичні та структурні перешкоди.
12. Не є винятком використання міжнародними організаціями, громадськими організаціями та їхніми членами, які займаються миротворчими операціями, їхніх домінуючих над вразливими верствами населення позицій, зокрема над біженцями та переміщеними особами, з метою вчинення жорстоких злочинів сексуального насильства, в тому числі торгівлі людьми та сексуального рабства. Асамблея закликає Організацію Об'єднаних Націй докласти зусиль для впровадження політики нульової толерантності з метою викорінення сексуального насильства та експлуатації у її діяльності, зокрема місцевим персоналом, та забезпечити дотримання цих політик у роботі громадських організацій над програмами.
13. Громадські організації та суб'єкти громадянського суспільства відіграють ключову роль у підтримці постраждалих від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, а також виступають агентами раннього попередження у випадках зростання напруги та погіршення ситуації. Таким чином, Асамблея закликає національні парламенти забезпечити підтримку громадянському суспільству, зокрема жінкам-борцям за мир, жіночим правозахисним організаціям, організаціям під керівництвом жінок та організаціям, які займаються питаннями насильства за ознакою статі, послугами у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я і прав, у їхній роботі та забезпечити їх стабільною, гнучкою, довгостроковою інституційною фінансовою допомогою та інфраструктурою для ефективного функціонування.
14. Визнаючи вагомий вклад та значний потенціал Організації Об'єднаних Націй у протидії сексуальному насильству в умовах збройного конфлікту, Асамблея підтримує ініціативи із забезпечення неупередженого та об'єктивного прийняття рішень щодо проблем сексуального насильства в умовах збройного конфлікту та інших міжнародних злочинів, в тому числі Політичну декларацію про припинення дії права вето у випадках масових звірств, ініційовану Францією та Мексикою та підписану 104 державами-учасницями ООН, та інші ініціативи про заборону накладати право вето, а також закликає до обов'язкових зобов'язань подібного змісту.
15. Зрештою, Асамблея закликає держав-учасниць впровадити закони, які гарантують індивідуальний та колективний доступ постраждалих від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту до безперервних заходів соціальної інтеграції, отримання компенсацій та реабілітації без зайвих бюрократичних або психологічних перешкод, і виділити необхідні фінансові ресурси та кадрів для таких програм, усвідомлюючи, що практично неможливо матеріально відшкодувати завдану шкоду.